

Vrijzinnig Protestantse kring, naar een der stellingen, door Prof. van Holk op de Moderne Theologen-vergadering verdedigd, geen plaats is voor het leerstuk der incarnatie, en dit leerstuk der incarnatie van God vervangen moet worden door de leer der transfiguratie van de mens, dan heeft dit voor het wezen van de eredienst onmiddellijk verstrekkende gevolgen.⁵⁾ En in de tweede plaats wordt deze immuïteit der modernen veroorzaakt door het sterk moralistisch karakter, dat voor hen de religie draagt. Godsdienst is feitelijk zedelijkheid, het goed-zijn voor onze naasten. Goede werken zijn meer dan woorden. Vele gebeden halen niet bij één offer van maatschappelijk hulpbetoon. De schoonste eredienst weegt niet op tegen één daad van liefde. „De Liturgie is goed, maar de Liturgie is ijdel, als de liefde ontbreekt”.⁶⁾

Doen wij eindelijk nog onderzoek naar de oorzaken van al dit liturgische streven, dan werd boven reeds opgemerkt, dat het niet aangaat, dit alles uit één beginsel of één overtuiging te verklaren. Verschillende factoren werken hier naast en zelfs tegen elkander in. Toen eenige jaren geleden in de Gereformeerde Kerken de gezangbundel eenigszins werd uitgebreid, is hier en daar wel beweerd, dat dit terugkeer tot de hervormde, ja zelfs tot de roomsche kerk beteekende, en hiermee in beginsel het ritualisme naar binnen werd gehaald. Maar die aldus oordeelden, waren te simplistisch in hun denken. Zij hadden zich blijkbaar van de feiten niet genoegzaam op de hoogte gesteld, deden daarom de werkelijkheid geweld en hun, die voor deze vermeendering waren, onrecht aan.

Het valt niet te ontkennen, dat de liturgische beweging hier en daar, en vooral in de Anglikaansche kerk sterk romaniseerend is. Maar hier tegenover heeft Kuyper voor de positieve kringen in ons land de wederopleving der liturgische gedachte verklaard uit reactie tegen het misbruik, dat van het doopsformulier gemaakt werd. „Duzenden bij duizenden, die op elk ander punt van den Eeredienst nog voor elk liturgisch gevoel stomp zijn, hebben in de zaak van den Heiligen Doop gevoeld, dat de kerk als kerk rechten had, waaraan de Dienaar des Woords zich niet mocht vergrijpen. En al is hiermee het liturgisch pleit nog volstrekt niet gewonnen, er is hiermee dan toch een uitgangspunt gegeven, van waaruit de weeroptrekking van het liturgisch gebouw kan ondernomen worden.”⁷⁾ En dit liturgisch pleit is in de Gereformeerde Kerken telkens met een beroep op Calvijn en de bloeiperiode van ons reformatorische leven gevoerd.

Nu eens is er om een uitgebreider liturgie roepen uit dogmatische onverschilligheid. Evenals de liturgische beweging ontstaan zou zijn uit reactie tegen het rationalisme der vorige eeuw, zoo ook moet zij zich thans voortzetten, om alle intellectualisme en dogmatisme te overwinnen. Geen leer maar aanbidding, is dan de leus.

Maar dan weer is er voor een betere liturgie gepleit om de belijdenis der kerk, die thans ergens in een archiefkast ligt, naar voren te halen, haar in den eeredienst in te vlechten en zoo geregeld door de gemeente te laten uitspreken. Dogmatiek en liturgie worden dan gecoördineerd en als de linker- en rechtervoet voorgesteld, waarop de kerk zich voortbeweegt.⁸⁾

Er zijn er, die, den partijstrijd moede, in een nieuwe liturgie de synthese hopen te vinden, waarin alle richtingen zich kunnen vereenigen. Maar er zijn er ook, die op herstel van de oud-christelijke liturgische orde aandringen, om daarmee een objectieven rechter te krijgen, die van week tot week zijn stem in de kerk laat hooren en zich aldus oordeelend en richtend tusschen de twistende partijen plaatst.

Hier spreken meer aesthetische, ginds paedagogische, elders zielkundige motieven. Zoowel de overweging dat de jeugd liturgie wil, als die dat de gemeente in haar geheel meer actief aan den dienst begeert deel te nemen, worden in het midden gebracht.

En eindelijk mag bij dit alles vooral niet vergeten, dat zoowel de ideeën van Rudolf Otto over het numineuze⁹⁾, als die van Karl Barth over kerk en woordverkondiging al verder beginnen door te werken en sinds de laatste jaren niet weinigen in hun liturgische idealen hebben beïnvloed.

De liturgische belangstelling van onzen tijd is dus een zeer samengesteld verschijnsel. Het is niet onder één formule saam te vatten, noch daarmee te verklaren. Goede en slechte elementen mengen zich onder elkaar, zoodat wij onderscheid dienen te maken. En wanneer wij dit doen, teekent zich ook in ons land vrij scherp een liturgische strooming af, die beslist een sacramentele beweging wil wezen, en waaraan wij eens opzettelijk onze aandacht dienen te geven.

E. D. KRAAN.

5) J. M. van Veen in den bundel opstellen: *Wezen en Taak der Kerk*, onder redactie van D. Bakker, 23.

6) Hulshman, 1. a. p. 35.

7) *Onze Eeredienst*, 9.

8) Dr. J. H. Gerretsen, *Liturgie*, 2, 18-20.

9) *Das Heilige*, 10; nader uitgewerkt in: *Aufsätze, das Numineuse betreffend*.

UIT DE SCHRIFT

Heilige Kennis.

De discipel dan, welken Jezus liefhad, zeide tot Petrus: Het is de Heere!

Johannes 21:7.

Waarom is het toch Johannes geweest, en niet een der andere discipelen, die den Meester het eerst herkende?

Wij weten wel, dat het Gods Geest was, die hem het oog opende; maar deze verlichting zal toch niet zijn omgegaan buiten de gaven, die genade in Johannes gekweekt had. En zou dan de oplossing niet in deze richting liggen, dat hij het was die altijd het dichtst bij Jezus en Zijn werk geleefd had?

Wij kennen Johannes uit zijn eigen Evangelieverhaal als degene, die immer naast den Meester wandelt, die Hem volgt, ook waar anderen achterblijven, — tot aan den voet van het kruis; die het eerst van de jongeren bij het open graf is; de peinzende en speurende, wiens oog voortdurend gericht is op Jezus en Zijn werk, en wiens blik al meer zich scherp om in de kennis van beide door te dringen.

En Jezus, — Hij openbaart Zichzelf ook meer aan dezen discipel. Voor zulk een heilige begeerigheid opent Christus steeds inniger de verborgenheden van Zijn wezen en Zijn arbeid. Het inzicht in de bedoelingen en den aard van 's Heeren werk, van het Goddelijke daarin, werd voor Johannes gaandeweg dieper ontsloten. Er was bij dezen discipel een heerlijk opwassen in de genade en kennis van Jezus Christus.

En zóó is hij hier nu op de zee van Tiberias.

Alles in zijn geest is gespist om den Meester aan Zijn werk te herkennen. Want het is Zijn werk, dat Christus zich hier openbaart. Niet Zijn stem doet Hem ditmaal kennen, noch Zijn gestalte in den morgennevel. Maar Hij toont Zijn werk in dat vullen der netten, en het is dat werk 't welk Johannes tot nadenken en overtuiging brengt.

Die liefde, welke de moegedobde visschers zoo verraste, kan voor hem alleen de liefde van Jezus zijn. Die wijsheid, welke zulk een middel uitdacht, kan alleen de Goddelijke wijsheid wezen.

Die arm, reikend tot in de diepten der zee, die kan voor Johannes geen andere dan de almachtige arm des Heeren zijn. — „Petrus, het is de Heere!”

Hier is een kostelijke vrucht der geheiligde kennis van den Persoon en het werk van den Christus; een heerlijke zegen, die rust op het geloovig en liefdevol letten op de wegen des Heeren.

Ook nu nog heeft Christus Zijn Johannessen onder de discipelen, die Hem herkennen aan Zijn werk, en die het onschatbaar voorrecht genieten, den Meester op den oever te zien staan in allerlei omstandigheden van hun leven. Maar dat voorrecht mag niet tot enkelen beperkt blijven. Elk discipel en discipelin van Christus heeft te staan naar dat Johannesdeel. Want wel heeft de Heere bij de Zijnen aanvankelijk de oogen geopend en het verstand verlicht, doch ook in de heilige kennis moeten we voortvaren tot de volmaaktheid, opdat er rijker inzicht kome in Gods geopenbaarde waarheid, en daaruit meer bezonken kennen van Christus en Zijn werk.

En deze kennis is geen bezit alleen van een scherp verstand, maar kan het deel worden van elken eenvoudigen Christen, zoo hij slechts waarlijk eenvoudig is, en begeert te leven bij het Woord Gods en bij de belijdenis: — „k Zal nauwkeurig op Uw werken, en derzelver uitkomst merken”.

Hoeveel rijker zou ons leven zijn, indien we meer stonden naar die Johannesgave, waardoor we in vreugde zoowel als in droefheid den Heere zouden herkennen. Dat te zien, dat vast te houden in ons leven, is een onwaardeerbare kracht en troost.

Als God ons dan alles ontfenkt, dan kunnen we, met die heilige kennis, nog als Job zeggen: — „de Heere heeft gegeven, de Heere heeft genomen, de naam des Heeren zij geloofd”, — het is de Heere!

Als God ons dan bitterlijk bedroeft, dan kunnen we met Naomi nog spreken: — „de Almachtige heeft mij groote bitterheid aangedaan”, — het is de Heere!

Als God dan onzen weg op ons hoofd doet weerkeeren, dan kunnen we met David nog betuigen: — „laat Simeï vloeken, want de Heere heeft het hem geboden”, — het is de Heere!

Maar hoe hulpeloos staan we, als er geen heilige kennis in ons is; hoe machteloos tegenover de influisteringen van den booze, en de verkeerde gedachten van ons dwaze hart. Dan kan God in ons werken, en we zijn niet bij machte om te zeggen: — het is de Heere! En dan kunnen ook allerlei gevoelens en ondervindingen komen, waarmee we ons blij maken, meenende dat het de Heere is, terwijl Hij het in werkelijkheid niet is. Ach, hoe vele daden Gods blijven ons vreemd en onvrucht-

baar, en hoe vele Zijner stemmen gaan ons verloren voorbij, niet omdat de Heere Zich verborgen houdt, doch omdat wij geen kennis hebben van Zijn werk.

Maar hoe schoon is het Johannesleven.

Dat leven behoeft niets apart en ongewoons, om zich in den Heere te verblijden; want het treft overal Jezus aan. Het heeft Hem reeds herkend, waar een ander nog slechts een net met visschen opmerkt.

„Heere, maak mij Uwe wegen bekend, leer mij Uwe paden. Leid mij in Uwe waarheid, en leer mij; want Gij zijt de God mijns heils”.

U.

V. A.

KERKELUK LEVEN

„Dreigende Deformatie”.

Mede ter voldoening aan een geuiten wensch van eenige lezers, die „al overtuigd” waren, heb ik besloten, de bespreking van Prof. Hepps brochures, al kan ik ze nog niet staken, omdat dit mij ongeoorloofd lijkt, toch wat minder ruimte voorhands te laten innemen, dan in de laatste nummers onvermijdelijk was. Te gereeder kan ik dit thans doen, omdat het besef, dat de klachten van Prof. Hepp op misverstand berusten, en derhalve de verzuchting: „erger dan vóór Assen” (gelijk ze bedoeld werd) onjuist is, thans vrijwel algemeen is. Zonder derhalve de bespreking te staken, zullen we in dit nummer een nieuw onderwerp aansnijden; wat inzake gemelde brochures nog komt, zal hierna volgen, in kleinere artikelen.

K. S.

Nieuwe meeningen inzake lijden en sterven. (I)

Behoort de dood tot het leven?

Neen, — zoo antwoordde tot nu toe de gereformeerde belijder. De dood is een in-dringer, van buiten af ingeslopen; waar geen zonde zou geweest zijn, daar zou ook de dood niet „ingekomen zijn”.

Ja, — zeggen vele anderen; de dood behoort bij het leven, gelijk in deze wereld alle uitgang behoort tot den uitgang, alle slothandeling tot de openingsacte van het overeenkomstige programma.

Het zijn er in den loop der eeuwen vele geweest, die den dood tot broeder van het leven, het sterfbed tot pendant van de wieg gemaakt hebben. In den laatsten tijd evenwel zijn er op dit punt — gelijk ook inzake het probleem van het „lijden” en den „angst” — nieuwe theorieën voorgedragen, waarvan we hier enkele in het kort willen aanduiden.

Waar de nieuwe meeningen op dit punt zich hoofdzakelijk laten verbinden aan de z.g. existentiële filosofie, daar willen wij beginnen met den naam van iemand, die in dit verband wel het allereerst genoemd mag worden: den filosoof Martin Heidegger. We zullen den lezer niet vermoeien met de vraag, wat existentiële filosofie eigenlijk is; want dat zou ons te ver voeren.

Martin Heidegger is vooral bekend geworden door zijn boek „Sein und Zeit”. Hij stelt zich ten doel, een analyse van het „Dasein” te geven. Het „zijnde”, welks analyse dan in zijn voornemen ligt, dat zijn wijzelf. Het zijn van dit zijnde is telkens „mijn eigen”, „zijn”, het zijn van telkens ieder, strikt persoonlijk. De vraag naar het „wat”, naar de „essentie” van dit zijnde nu, kan slechts uit zijn „existentie”, zijn „voorhanden-zijn”, beantwoord worden; dit antwoord verkrijgt men niet door vooropgezette begrippen, door van buiten af begripsmatig meegebrachte kennis. Op die manier tracht Heidegger de lijn, die door Cartesius met zijn: ik denk, derhalve ben ik, werd aangegeven, en die door de z.g. „levensfilosofie” (Dilthey, Bergson, Husserl, Scheler) verder doorgetrokken is, nu ook verder te volgen.

Dat beteekent, dat Heidegger al dadelijk afrekent met het christelijke, dogmatische denken in dezen. De antiek-christelijke anthropologie (leer omtrent den mensch) deugt z.i. niet. De traditioneele anthropologie noemt den mensch een „animal rationale”, een met rede (logos) begiftigd „wezen”, een redelijk „dier”. Maar wat is er nu met die definitie te beginnen? Niet veel, oordeelt Heidegger; al was het alleen maar daarom, dat die „logos”, die „rede”, die dan de „hogere” toerusting wezen moet, welke de mensch vóór heeft boven het dier, zelf donker en duister is in zijn eigen zijns-manier. En dan, voldoelt soms de theologische anthropologie? Evenmin, zoo luidt weer Heideggers strakke vonnis. Zij immers grijpt terug naar Genesis 1:26 (laat Ons menschen maken, naar Ons beeld etc.). Hier nu wordt, zoo klaagt Heidegger, de idee van het transcendente, van het boven-mensch-en-wereld-uit-gaande, ingedragen in de anthropologie. De mensch wordt zoo tot iets, dat „boven zichzelf uit wijst”; hij wordt zóó gezien, nog wel heel wat méér dan dat bloote „animal rationale” van daareven; een met rede begiftigd dierlijk wezen, concludeert Heidegger.

Zoo b
op de
groote
ment de
pologie,
waar h
mensch
scheide
leend d
inzicht
zaam z
aan het
ijdelijk
hij daar
tot God
Nu n
Heidegg
delt hie
schen
hulp dan
de” van
den, en
in zijn
welke
ontvied
met het
eerste p
den wil
le doen
de hierl
Heidegg
nemend
Calvijn.
Het i
loch we
filosofer
„transce
crover,
niet hee
inneren,
„transce
weergeg
usques
dat onz
tot God
En dit
dan het
Calvijn
mers h
bare me
dat hij
ken” be
begin-st
van den
digen n
gedronk
definitie
schiedt,
kinnen,
leeft, in
gund w
hoven-z
„region
vijn he
„transce
om: dit
tot zijn
gelijk
blijft, d
als hij
stelde,
hem als
rouw
dichter
minder
is dus
het is l
afwand
ligt, in
lijkheid
Wat l
veel, en
hebben
niet zor
debat e
makkel
bleemst
op den
indring
„transce
binding
hij blijf
spronke
lijkheid
zijn in
moed
meer v
geboort
minder
ment h
komen
meer-st
hoofd
den „in
de doo
Indie
worden
digde
scheppi